
Академічна доброчесність як складова іміджу закладу освіти

*Вікторія ТАРАСОВА,
старший викладач кафедри методики дошкільної
та початкової освіти Харківської академії неперервної освіти,
доктор філософії
marsetka2025@gmail.com*

У статті акцентовано увагу на важливості запровадження та дотримання учасниками освітнього процесу принципів академічної доброчесності в закладах освіти України. З метою формування ціннісного ставлення, визначення сутності феномену академічної доброчесності та інструментів її забезпечення проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних досліджень, розкрито історію становлення академічної доброчесності. Авторкою проаналізовано досвід різних країн, що окреслюють підходи до боротьби з академічною недоброчесністю та підкреслюють роль міжнародних ініціатив у формуванні фундаментальних цінностей, що стали основою для розбудови політики академічної доброчесності в багатьох країнах, включно з Україною. Запропоновано **практичні аспекти формування академічної доброчесності в закладах освіти** та розбудови освітнього середовища, вільного від порушень академічної доброчесності. Вагома увага приділена розробленню внутрішньої документації, створенню колегіальних органів, використанню сервісного забезпечення для перевірки текстів на плагіат, що сприятимуть якості з надання освітніх послуг у закладі освіти.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна культура, принципи академічної доброчесності, якість освітнього процесу, академічна спільнота.

Розвиток інформаційних технологій, можливість швидкісного обміну інформацією сприяли активному використанню цифрових технологій в освітньому процесі, актуалізували питання запровадження та дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

Використання інформаційного середовища, збільшення частки освітнього контенту у форматі онлайн у закладах освіти актуалізувало питання дослідження шляхів запровадження принципів академічної доброчесності різних рівнів освіти, що впливає на забезпечення якості та академічного успіху закладу освіти в цілому. Увага науково-педагогічної спільноти до забезпечення принципів академічної доброчесності у сфері науки та освіти України розпочалася з прийняттям Національною академією наук Етичного кодексу вченого України (2009 р.). Метою документа було формування загальних етичних принципів, ціннісного ставлення науковців і викладачів до академічної культури. Означене питання актуалізувало низку досліджень та розвідок серед іноземних і вітчизняних науковців.

Питання формування ціннісного ставлення академічної спільноти щодо дотримання принципів академічної доброчесності вивчали М. Гриньова, А. Мельниченко, В. Турчиновський, Т. Фініков та ін.; сутність феномену «академічна доброчесність» в освітньому середовищі досліджували Д. Загірняк, О. Траверсе, Т. Ярошенко та ін.; питання пошуку шляхів, методів та інструментарію з питань обізнаності стейкхолдерів (stakeholders) з принципами академічної доброчесності розглядали А. Артюхова, Д. Гребенюк, А. Кузьменко, Є. Недогібченко, Г. Ульянова та інші.

Серед публікацій зарубіжної літератури відмічаємо наукові розвідки та напрацювання М. Roig, «Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing», Т. Fishman «Academic integrity as an

educational concept, concern, and movement in US institutions of higher learning», Z.W. Taylor, I. Bicak «Academic honesty, linguistic dishonesty: Analyzing the readability and translation of academic integrity and honesty policies at US postsecondary institutions», L.R. Jones «Academic integrity & academic dishonesty: A handbook about cheating & plagiarism» та інші, які засвідчують інтерес академічної спільноти до визначеної проблематики.

У книзі Дж. Ланга «Уроки шахраювання» (2002 р.) автор зауважує на відповідальності за порушення академічної доброчесності в США за часів президентства Дж. Буша. Актом було введено річні іспити для здобувачів освіти та визначено відповідальність для освітян за їх низькі результати. Педагогічних працівників могли звільнити з роботи за недотримання принципів академічної доброчесності здобувачами освіти [1].

У статті L. Tauginiene «General guidelines for academic integrity» розкрито ключові підходи до боротьби з деякими видами академічного порушення та нечесності у вищій освіті й запропоновано заходи для розбудови загальноінституційної стратегії запровадження принципів академічної доброчесності. З метою сприяння та поширення академічної культури в інституції, система управління навчальним процесом має забезпечити прийняття цінностей (чесність, справедливість, довіра, відповідальність, повага, мужність (ICAI, 2014) усією академічною спільнотою, що пов'язані з академічною доброчесністю, а також сприяти запровадженню наставництва, відповідальності, розбудові наукової політики закладу освіти на засадах визначених принципів [10].

У посібнику Т. Гребенюк «Академічна доброчесність» (2021 р.) питання недоброчесності Китаю згадується з 1852 року, авторка наводить приклад складання іспиту претендентами на посаду держслужбовців, які використовували різні види шахраювання, такі як шпаргалки, купівлю екзаменаційних творів, заготовку відповідей на екзаменаційні білети тощо [1]. На жаль, ці види недоброчесності є актуальними й сьогодні в сучасному світі.

У США ініціативи запобігання академічній нечесності розпочалися із заснування Центру академічної доброчесності (CAI) у 1992 році. До складу комісії CAI увійшли представники різних країн світу, результатом роботи стало розроблення та оприлюднення фундаментальних цінностей з академічної доброчесності: справедливість, чесність, повага, відповідальність, довіра і мужність [6]. Згодом CAI перейменовано на Міжнародний центр академічної доброчесності (2010 р.), а редакцію «Фундаментальних цінностей з академічної доброчесності». Визначені цінності стали основою для подальшого діалогу та процесу розбудови політики академічної доброчесності в багатьох країнах світу, зокрема в Україні.

Актуальним для запровадження принципів академічної доброчесності стало питання затвердження відповідної нормативно-правової бази, розроблення механізмів організації та пропагування академічної доброчесності тощо. Розробленню нормативної бази та стандартів на міжнародному рівні опікувалися організації ЮНІСЕФ, Рада Європи та інші установи. Міжнародні стандарти передбачали низку затверджених нормативно-правових актів, які окреслювали загальні принципи академічної доброчесності та наголошували на важливості створення освітнього середовища, сприятливого для навчання та наукових досліджень на основі чесності, поваги й відповідальності. Важливо відмітити, що поняття «академічна доброчесність» («academic integrity») в різних країнах світу

має свою реалізацію та рубрикацію, визначається науково-дослідницькими й освітніми установами різних країн світу автономно, на основі власних кодексів з академічної доброчесності. В університеті Північної Кароліни дефініцію «академічна доброчесність» визначено як «зобов'язання спільноти до чесного й морального поведіння в академічному середовищі й демонстрації такої поведінки та визнання внеску інших людей, а відсутність такого визнання розглядається як плагіат» [10]. У Стенфордському університеті «академічна недоброчесність» розглядається як «використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо» [11]. Єльський університет «академічну недоброчесність» окреслює як «використання чужої роботи, слів або ідей без посилань» [11]. Кембриджський університет «академічну недоброчесність» визначає як «подання як власної праці незалежно від наявності наміру обманювати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного посилання» [12].

В Україні наприкінці 90-х років загальна криза суспільства призвела до толерантності щодо дотримання принципів академічної доброчесності в різних галузях, зокрема в системі освіти. Серед чинників, що призвели до такого явища, відмічаємо відсутність нормативної бази з питань академічної доброчесності та програмного забезпечення для перевірки текстів на плагіат, не внормована відповідальність академічної спільноти за порушення принципів академічної доброчесності, наявність випадків корупційної складової тощо.

Розгляд питань щодо виконання вимог на законодавчому рівні в Україні про запровадження принципів академічної доброчесності, створення середовища, спроможного забезпечити прозорість і якість освітнього процесу, розпочали з прийняттям низки нормативно-законодавчих документів. Законом України «Про вищу освіту» (2014) визначено тлумачення поняття «академічна доброчесність» як «сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту» та цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3]. Законом України «Про освіту» (2017) розкрито питання дотримання академічної доброчесності у сфері освіти і науки, що спираються на загальноприйняті світовою спільнотою принципи відповідальності, прозорості, публічності, законності, справедливості, академічної свободи, розумності, чесності, об'єктивності, взаємної поваги і довіри, а також нульової толерантності до будь-яких проявів порушення академічної доброчесності. У ст.43 Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) передбачено популяризацію та прищеплення культури дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу. Питання академічної культури визначено однією зі складових забезпечення якості освітнього процесу та окреслено основні принципи дотримання академічної доброчесності педагогічною спільнотою. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти корелюється ст.6 Закону України «Про освіту», відповідно до якої заклади освіти є академічно автономними установами і мають право суб'єкта освітньої діяльності на формування власних цінностей та компетентностей, що регламентовано в порядку, визначеному законодавством України. Наступним кроком стало

впровадження нового стандарту менеджменту якості відповідно до ДСТУ ISO 9001: 2015 [2], дія якого поширюється на різні галузі, зокрема й у системі освіти.

У 2022 році Міністерство освіти і науки України стало учасником міжнародного проєкту «Strengthening academic integrity in Ukraine project», заснованого Посольством США. Означений проєкт містить три компоненти: підтримка академічної доброчесності на суспільному рівні (брендинг); створення університетської бази та розвиток навичок з академічної доброчесності із застосуванням міжнародних практик (освіта); розроблення та виконання норм на рівні закладу вищої освіти на рівні Міністерства освіти [1].

Останні роки, в умовах непереборної сили в Україні (Covid-19, воєнний стан), освітній процес у закладах освіти побудовано переважно на засадах дистанційного навчання. Педагогічні працівники стали активно й широко використовувати в професійній діяльності різноманітне програмне забезпечення, розробляти навчальний контент, онлайн курси, семінари, вебінари, що стало підґрунтям запровадження принципів академічної доброчесності з метою забезпечення якості освітніх послуг академічною спільнотою.

Якість освітнього процесу корелюється Законом України «Про освіту», де визначено, що «система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) може включати: систему та механізми забезпечення академічної доброчесності», сприятиме формуванню довіри суспільства, постійному та послідовному підвищенню якості освіти. Одним із ключових завдань розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти є розроблення механізмів забезпечення принципів академічної доброчесності в закладі освіти, з метою формування академічної культури та доброчесності учасників освітнього процесу, що спрямовано на недопущення негативних явищ, таких як плагіат, обман, фальсифікація, списування, несправедливе оцінювання тощо [5]. Основні положення щодо формування академічної чесності у складовій професійного розвитку педагогічного працівника визначено ст.58 Закону України «Про освіту» та постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». Нормативні документи передбачають щорічне вдосконалення професійної компетентності педагога на засадах академічної культури та доброчесності.

Тлумачення поняття «академічної доброчесності» в Україні, на відміну від інших країн, визначено на законодавчому рівні. Розглянемо деякі підходи тлумачення зазначеного поняття вітчизняними науковцями та дослідниками, серед яких О. Семеног, Г. Хоружа, Т. Ярошенко та Т. Гребенюк [1]. Поняття «академічна культура» Г. Хоружа характеризує як інтегрованої якості спільноти, яка реалізується в способах і методах колективної діяльності та розкриває рівень розвитку закладу освіти; Т. Ярошенко пропонує розглядати «академічну культуру» через соціальний підхід, який лежить в основі визначення академічної чесності; О. Семеног інтерпретує феномен академічної культури через інтраособистісне розуміння та визначає його як інтегративне явище, реалізоване в системі розвитку особистості; дослідниця Т. Гребенюк академічну культуру розглядає через систему цінностей, традицій і морально-етичних норм поведінки, які функціонують у закладі освіти.

У визначенні понять «академічна доброчесність» і «академічна культура» науковці простежують тотожність і універсальність, адже в їх основі лежить чесність, довіра, відповідальність, підзвітність і повага до інтелектуальної праці.

Незважаючи на суттєву увагу дослідників до проблематики академічної культури, ураховуючи розвідки науковців-дослідників, означене питання не можна вважати вичерпним через його складність і специфічність запровадження на різних рівнях освіти, зокрема потребує уваги питання розбудови освітнього середовища, вільного від порушень академічної доброчесності в системі загальної середньої освіти.

Створення дієвої системи дотримання академічною спільнотою принципів академічної доброчесності передбачає здійснення низки заходів – розроблення внутрішньої документації закладу освіти з питань академічної доброчесності, створення колегіального органу / комісії, наявність сервісного забезпечення та інформаційної підтримки тощо. Слід зауважити, що до розроблення нормативної бази з питань академічної доброчесності важливо залучати не тільки педагогічних працівників, а й учнівське самоврядування, що сприятиме впровадженню та дотриманню учасниками освітнього процесу нормативних документів, розроблених закладом освіти (Положення з академічної доброчесності, Кодексу етики учасників освітнього процесу, Порядку виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності тощо). Перевагою в закладі загальної середньої освіти стане наявність колегіальних органів із питань пропагування та моніторингу запровадження принципів академічної доброчесності – структурний підрозділ, чи уповноважена комісія з питань популяризації академічної доброчесності, комісія з питань етики та управління конфліктами тощо. Значущою складовою запровадження принципів академічної доброчесності є наявна в закладі освіти програма сервісного забезпечення «Uncheck» для перевірки текстів на плагіат. Важливо, щоб програмне забезпечення було безкоштовним і доступним для використання здобувачами освіти та педагогами закладу освіти.

Імплементація принципів академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти має бути побудована на засадах довіри та відповідальності академічної спільноти.

Література

1. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність : навчальний посібник для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 108 с.
2. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) Системи управління якістю. Вимоги. Київ, 2016. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf>
3. Закон України «Про вищу освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Ульянова Г. О., Бааджи Н. П., Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності (29.10.2019 року). URL : <file:///F:/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C/18.pdf>
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Сгорченко І., Серебряков М. Аналітична записка. Академічна доброчесність аналітичний звіт та рекомендації. (за підтримки USAID в рамках проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія!»). URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analichna-zapyska-akademichnadobrochesnist.pdf>

7. Назаров І. Законодавчі ініціативи Національного агентства у сфері формування простору академічної доброчесності. 15 вересня 2021 р. URL: https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/c9c8c2d09e05e7d36652614_03a811560.pdf
8. Наказ МОН від 30.11.2020 № 1480 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text>
9. Недогібченко Є. Г. Академічна доброчесність: складові елементи. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 13 – 21.
10. Tauginiene L., Ojstersek M., Foltynnek T., «General guidelines fo academic integrity»
11. Roig M. «Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing». URL : <https://ori.hhs.gov/sites/default/files/plagiarism.pdf>
12. Fishman T. «Academic integrity as an educational concept, concern, and movement in US institutions of higher learning». URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=0%2C5&q=T,+Fishman+%C2%ABAcademic+integrity+as+an+educational+concept%2C+concern%2C+and+movement+in+US+institutions+of+higher+learning&btnG

Ігровий майданчик – простір розвитку, безпеки та підтримки дітей

Аліна БОЛЬШУКІНА,
кандидат педагогічних наук,
завідувач Центру інноваційного розвитку освіти,
доцент кафедри методики дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти
alinabolshukina@ukr.net

У статті розкрито питання доступності дитячого ігрового майданчика, який є простором розвитку, безпеки й підтримки дітей. Визначено переваги та ключові принципи створення доступності та інклюзивності дитячих ігрових майданчиків, окреслено їх типи й комплектування.

Ключові слова: дитячий ігровий майданчик, простір дитинства, атмосфера довіри, орієнтація на дитину, партнерська взаємодія.

Актуальність. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти визначені цінності дошкільної освіти:

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості;
- щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті;
- повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду;
- зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини;
- цінувати життя і благополуччя як уміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні;
- розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей;
- збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями [1].